

Z FILOLOGII ŚLEDCZEJ. DIALOG FILMOWY JAKO ŹRÓDŁO WIEDZY O PRZESTĘPSTWIE

GRZEGORZ OJCEWICZ

Profesor emeritus, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie,
Wydział Administracji, Studium Edukacji Językowej;
b. prof., Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie,
Wydział Humanistyczny, Instytut Słowiańszczyzny Wschodniej, Polska
e-mail: gojcew@poczta.onet.pl
(nadesłano 28.05.2015; zaakceptowano 7.07.2015)

Abstract

From investigative philology.

Film script as a source of information on a crime

The author of the following article uses the script of Vladimir Parshikov's 2011 film *Sergei Yesenin 1925–2010. A film conversation* as yet another source of information on Sergei Yesenin's death. The statements of the film characters offer little known or obscure facts concerning the poet's death. The author's own commentary serves to provide explanation in problematic fragments in the story and to interpret the material with regard to the new method of studying texts, offered by investigative philology.

Key words

Investigative philology, Vladimir Parshikov, Sergei Yesenin, film script.

Резюме

Из следственной филологии.

Фильмовые диалоги как источник знаний о преступлении

В данной статье автор подходит к фильмовым диалогам из русского фильма Владимира Паршикова *Сергей Есенин 1925–2010. Фильм-беседа* (2011) как к очередному

источнику знаний о смерти Сергея Есенина. Высказывания отдельных героев фильма содержат неизвестную широким кругам воспринимателей — или мало известную — информацию о гибели поэта. Авторские комментарии разъясняют более трудные места и интерпретируют фильм с точки зрения нового метода изучения текста, какие предлагает следственная филология.

Ключевые слова

Следственная филология, Владимир Паршиков, Сергей Есенин, фильмовые диалоги.

Filologia śledcza, nowa subdyscyplina, którą rozwijam od kilku już lat¹, przynosi coraz więcej i coraz ciekawszych rezultatów. Na początku eksponowałem obszar związany z historią literatury rosyjskiej, a z połączenia jej z kryminalistyką powstała książka o okolicznościach nagłej śmierci Sergiusza Jesienina (1895–1925)². Potem poszedłem dalej i spróbowałem wykorzystać nową metodę, kierując się ku Średniowieczu i dziejom Zakonu Krzyżackiego, biorąc tym razem na warsztat równie zagadkowy i bezprecedensowy nagły zgon wielkiego mistrza, Wenera von Orseln, sprawującego swój mistrzowski urząd w latach 1324–1330³. Metoda się sprawdza: odnalezienie nieścisłości, przekłamań i przemilczeń w dostępnych na dany temat tekstach źródłowych oraz opracowaniach naukowych i popularnonaukowych — bez względu na dziedzinę badawczą — prowadzi do nowych hipotez i wniosków o badanym fragmencie rzeczywistości historycznej i historyczno-literackiej. Dziś powracam do sprawy zabójstwa rosyjskiego barda, by raz jeszcze przyjrzeć się tragicznej historii jego śmierci przez odwołanie się do najnowszego rosyjskiego filmu o nim, który wyreżyserował woroneżanin Władimir Parszиков⁴.

Najnowszy, trzeci autorski film Władimira Parszikowa o Sergiuszu Jesieninie został ukończony w 2010 roku i w tym samym czasie doczekał się premiery w Rosji⁵;

¹ Rozpoznawczą rolę odegrał w tym względzie tekst z 2008 roku: G. Ojcewicz. *Wokół śmierci Sergiusza Jesienina, czyli Tekst poetycki jako źródło wiedzy o przestępstwie*. „Slavia Orientalis” 2008, nr 4, s. 463–483.

² G. Ojcewicz, R. Włodarczyk, D. Zajdel. *Zabójstwo Sergiusza Jesienina. Studium kryminalistyczno-historycznoliterackie*. Szczytno: Wydawnictwo Wyższej Policji, 2009.

³ H. Bobińska, G. Ojcewicz. *Zabójstwo wielkiego mistrza Wenera von Orseln*. Kwidzyn: Kwidzyńskie Centrum Kultury — Gdynia: Wydawnictwo Region 2015.

⁴ Zob. jeszcze artykuł, w którym zdaję między innymi relację z najnowszymi ustaleń na temat okoliczności zabójstwa Sergiusza Jesienina, będących udziałem grupy osób obdarzonych zdolnościami paranormalnymi. G. Ojcewicz. *Czy przekaz z tamtego/innego świata jest przekładem?* [W:] *Komunikacja międzykulturowa w świetle współczesnej translatoologii*. T. 2: *Kultura i język*. Seria „Między Światami — Między Słowami”. Red. B. Jeglińska, K. Kodeniec, A. Krawczyk-Łaskarzewska, J. Nawacka. Olsztyn: Instytut Słowiańszczyzny Wschodniej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2015, s. 35–47.

⁵ Pierwszy film Władimira Jurjewicza Parszikowa (14 VII 1975) o Sergiuszu Jesieninie został nakręcony w 2003 roku i nosił tytuł *Prawda w pętli* (*Правда в петле*), drugi w 2005 — *Droedy moi!*

w Polsce nie był oficjalnie prezentowany. Tym razem był to film-rozmowa, reprezentujący gatunek wywiadu eksperckiego i odznaczający się osobistą troską twórcy o dalsze losy prostej, wydawać by się mogło, a w rzeczy samej skomplikowanej sprawy nagłego zgonu autora *Kraju niegodziwców*. Parszиков, wychodząc od współczesności, od spotkania z żyjącą jeszcze wówczas siostrzenicą Sergiusza Jesienina, Swietłaną Pietrowną Jesieniną (1939–2010), ponownie draży historię najnowszej Rosji, mocno zakorzenioną w bolszewickiej i stalinowskiej przeszłości i przez przeszłość totalitarną implikowaną.

Film, jak wiadomo, jest syntezą obrazu i dźwięku. Dla semiotyków to znak szczególnie i złożony. Źródło wrażeń i wiedzy dawkowanych odmiennie w zależności od filmowego gatunku. Film, zwłaszcza tak intymny, jak rozmowa, trwa poza projekcją tak długo, jak często do niego powracamy pamięcią. Tym, co pamięć wyostrza, jest lista dialogowa — obiektywny świadek wszystkiego, co zostało zapisane w filmie: na taśmie lub cyfrowo. Nie technika zapisu jest jednak dla nas przedmiotem obserwacji, lecz wypowiedzi bohaterów filmu. Bohaterów różnych pod względem wieku, wykształcenia, zapatrywań na sprawę tragicznej śmierci Sergiusza Jesienina. Są krewni i osoby mu obce, dyletanci i eksperci, zagorzali przeciwnicy tezy o zabójstwie poety i gorący jej orędownicy. Bez względu wszakże na zajmowane przez bohaterów stanowiska, lista dialogowa obiektywnie rejestruje to, co słyszymy podczas projekcji filmu, pozbawiając ją jednak w sporej części warstwy emocjonalnej i ekspresywnej. Jest ona jednocześnie okazją do zatrzymania kadru, wymagającego lub wartego komentarza na temat przedwczesnej śmierci rosyjskiego poety.

Zamieszczając poniżej listę dialogową ostatniego filmu Władimira Parszikowa o Jesieninie, chcę osiągnąć dwa podstawowe cele: po pierwsze, dać możliwość zorientowania się w zawartości najnowszej wypowiedzi woroneżanina wszystkim tym, którzy tego obrazu nigdy nie widzieli i być może nie będą mogli się z nim zapoznać; po drugie — poszerzyć pole wiedzy na temat sprawy autora *Czarnego człowieka* przez zaprezentowanie w przypisach najświeższych przemyśleń, jakie powstały po 2009 roku, tj. od czasu opublikowania przywoływanej tu parokrotnie monografii⁶. Lista dialogowa ma to do siebie, że rejestruje zapis na żywo. Stąd odzwierciedla ona pewne nieporadności językowe osób, które bez wcześniejszego przygotowania udzielają odpowiedzi na stawiane pytania. Konsekwentnie nieporadności te powtarza również z konieczności przekład, naśladowujący styl oryginału. Usterki te nie są jednak na tyle znaczące, by mogły zburzyć sens wypowiedzi albo wskazywać na zły warsztat tłumacza.

Kochani! (*Дорогие мои! Хорошие!*), a trzeci — w 2011 — *Sergiusz Jesienin. 1925–2010. Film-rozmowa* (*Сергей Есенин. 1925–2010. Фильм-беседа*). Przekład oryginalnej listy dialogowej na język polski — Grzegorz Ojcewicz (2011).

⁶ G. Ojcewicz, R. Włodarczyk, D. Zajdel. *Zabójstwo Sergiusza Jesienina...* Zob. jeszcze stan wiedzy na rok 2009 na temat wersji o samobójstwie Sergiusza Jesienina: С. Лучкина. *Двадцать лет спустя, или что осталось от версии о самоубийстве С. Есенина к 2009 году*. [W:] *Сергей Есенин. Не умру я, мой друг, никогда. Воспоминания, статьи, речи, интервью, документы об обстоятельствах гибели С.А. Есенина*. Сост. С. Есенина, А. Прокопенко, В. Паршиков, С. Лучкина, З. Москвина, С. Колосова, А. Есенина. Саратов: Ай Пи Эр Медиа, 2011, s. 395.

Lista dialogowa

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina⁷: Mam oficjalny dokument, z którego wynika, że jego (Jesienina — G.O.) śmierć nastąpiła dwudziestego siódmego grudnia⁸. Wiele osób pyta, a dlaczego krewni wcześniej nie podejmowali tej kwestii? Cóż takiego strasznego zrobił trzydziestoletni chłopak, jeżeli wszyscy na górze⁹ przez tyle lat boją się powiedzieć o jego śmierci? Kiedy Nasiedkin¹⁰ przywiózł trumnę do Moskwy¹¹, przyszedł do domu i powiedział: „Siergieja zabili”¹².

Kadr 1. Władimir Parszиков w rozmowie ze Swietłaną Jesieniną
Źródło: *Siergiej Jesienin 1925–2010. Film-rozmowa*. Reż. W. Parszиков (2011)¹³

⁷ Swietłana Pietrowna Jesienina (17 V 1939–6 IX 2010) — córka siostry poety, Aleksandry Jesieniny.

⁸ Nie znam tego dokumentu i nie wspominała o nim Swietłana Pietrowna podczas pierwszego z nią kontaktu. Niewykluczone, że odważyła się powiedzieć o jego istnieniu dopiero w roku 2010. Celowo przecież nie ujawniała wszystkich dowodów związanych z tragiczną śmiercią Sergiusza Jesienina, obawiając się, być może, ich zniszczenia przez osoby, którym nie zależy na wyjaśnieniu tej historycznej zagadki. Przypomnę, że na tę samą datę wskazywał Adam Ważyk, gdy pisał: „Sergiusz Jesienin popełnił 27 grudnia 1925 r. samobójstwo w hotelu „Angleterre” w Leningradzie”. Zob. W. Majakowski. *Wiersze i poematy*. Wybór przekładów opracował A. Ważyk. Warszawa: Książka i Wiedza, 1949, s. 337.

⁹ W ten sposób Swietłana Pietrowna daje wyraźnie do zrozumienia, że w sprawę niewyjaśniania śmierci Jesienina są zaangażowane osoby z najwyższego aparatu władzy.

¹⁰ Wasilij Nasiedkin (1894–1938) — mąż siostry Sergiusza Jesienina, Jekatieriny. Ofiara czystek stalinowskich. Do dzisiaj data jego śmierci (15 III 1938) należy do wątpliwych, a miejsce pochówku do nieustalonych.

¹¹ Pierwsze świeckie pożegnanie zmarłego poety miało miejsce w Leningradzie.

¹² Słowa te były rodzinną tajemnicą. Wszyscy wiedzieli, że „ONI” to przedstawiciele bolszewickiej władzy, lecz nikt nie miał ani odwagi, ani możliwości, by tę informację udowodnić. Nikt przecież nie był w stanie wygrać z systemem i z samym Stalinem.

¹³ Wszystkie prezentowane w niniejszym artykule kadry pochodzą z tego samego źródła, dlatego

Jekatierina Jesienina, kuzynka Siergieja Jesienina: No, a ona mi powiedziała, Jekatierina Aleksandrowna¹⁴, że Jesienina zawlekli na strych i tam Sosnowski, Sosnowski czekista, bił go żeliwną pałką. Rozwalił mu całą głowę. Oczy wypłynęły, potem tak spuchł — straszna sprawa. A potem zawinęli go w jakiś dywan, znieśli i przymocowali do tej ściany, przywiązali sznurami¹⁵.

Kadr 2. Jekatierina Jesienina, kuzynka Siergieja Jesienina

Nikołaj Braun, syn poety Nikołaja L. Brauna¹⁶: To był potwornie okaleczony człowiek, jeśli uwzględnisz tylko okolice twarzy¹⁷. Na przykład, jak mówił Nikołaj Leopoldowicz — śmiertelna rana pod prawym łukiem brwiowym¹⁸. On to dokładnie zapamiętał. Oczywiście, czoło było przebite głęboko¹⁹. Następnie rozerwane wargi

---

rezygnuję z każdorazowego jego podawania pod kolejnymi fragmentami filmu.

¹⁴ Siostra Sergiusza Jesienina, żona Wasilija Nasiedkina.

¹⁵ Wersja ta jest jedną z kilku, jakie pojawiają się w związku z okolicznościami śmierci Jesienina. Zarówno miejsce zbrodni, czyli strych hotelu „Angleterre”, jak i nazwisko zabójcy, czyli czekisty Sosnowskiego, pojawia się w opracowaniach dotyczących zgonu poety. Tak samo dywan — niemy świadek grudniowej tragedii. Zgadza się również uwagi na temat obrażeń twarzy i to, że martwego już poetę oprawcy powiesili na rurze centralnego ogrzewania. Więcej na ten temat: *Рассказ Екатерины Ивановны Есениной*. [W:] *Сергей Есенин. Не умру я, мой друг, никогда...*, s. 395.

¹⁶ Nikołaj Leopoldowicz Braun (1902–1975) — rosyjski poeta radziecki, ojciec poety i działacza społecznego Nikołaja Nikołajewicza Brauna.

¹⁷ Ocena ta w pełni odpowiada skali obrażeń, jakie utrwały nawet oficjalne, wyretuszowane fotografie Moisiejego Nappelbauma, na których utrwalono widok zwłok Jesienina leżącego na hotelowej sofie.

¹⁸ W moim przekonaniu Braun mówił o śladzie po postrzale.

¹⁹ Głębokość rany również przemawia za postrzałem i wytworzeniem się kanału postrzałowego w czaszce.

jego — kąciki warg, zaszyte bardzo zręcznie, ta i druga strona, igłą, tak jak to zwykle robią chirurdzy po zakończeniu operacji²⁰.

Kadr 3. Nikołaj Braun, syn poety Nikołaja Brauna

Władimir Parszиков, reżyser filmu: Czyżby nie pojawiało się, nie zostało powiedziane nawet jedno słowo?

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: Widocznie, już wtedy nałożono tabu, ponieważ ja wiem, że moja babcia, Tatiana Fiodorowna, kiedy Siergieja Aleksandrowicza przywieźli do Moskwy z Leningradu pierwsze, co się jej rzuciło w oczy — a ona mu ikonkę wkładała do rąk²¹, to te strasznie okaleczone ręce i zapytała, co się stało z jego rękoma? I wtedy jej powiedziano — oparzył się, dotykając gorącej rury. I na tym całą rozmowę zakończono. W tamtych czasach nie było przyjęte zadawanie pytań²². Tysiąc dziewięćset osiemdziesiąty siódmy. Osiemdziesiąty ósmy. Osiemdziesiąt dziewiąty rok...

Władimir Parszиков, reżyser filmu: ...wtedy o zabójstwie zaczęli mówić specjalności...²³

²⁰ Szczegół ten wymaga pewnego naświetlenia. W żadnych ze znanych mi źródeł na temat okoliczności śmierci Jesienina nie wspomina się, jakoby na miejscu zdarzenia, tj. 28 grudnia 1925 roku w pokoju nr 5 hotelu „Angleterre” był lekarz lub inna osoba z personelu medycznego, która zajmowałaby się zszywaniem rozerwanych kącików ust poety. Gdyby nawet doszło do szycia, to miejsce zaraz po zakończeniu czynności wygląda zdecydowanie inaczej, odsłaniając przy okazji samą nić i supły wieńczące szycie. Takich śladów nie ma na twarzy denata. Dlatego obstaruję za wersją, że ślady te są albo pozostałością po wycieku substancji z ust zmarłego poety, albo początkowego przesuwania się sznura, którym duszono Jesienina, zanim sznur znalazł się na szyi.

²¹ Zwyczaj wkładania ikony w dłoń zmarłego zachował się w Rosji do dzisiaj.

²² To zdanie najlepiej tłumaczy, dlaczego do sprawy Jesienina nie można było przystąpić ani w latach Stalina, ani po nim, aż do czasu „pieriestrojki” Michaiła Gorbaczowa. Zresztą i ten łyk swobody po 1989 roku okazał się łykem zmarnowanym, przynajmniej w odniesieniu do sprawy śmierci poety.

²³ Czas ten zbiega się z intensyfikacją ruchów demokratycznych w ZSRR i samej Rosji. W sprawie

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: O zabójstwie po raz pierwszy zaczęli mówić specjaliści. Właśnie specjaliści zaczęli mówić o zabójstwie. Tacy ludzie, jak Morochow²⁴ i Chłystałow²⁵...

Władimir Parszиков, reżyser filmu: Nie. Ale to są uczciwi ludzie. Morochowa nie znałem, a Chłystałowa...

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: Oto pierwsi uczciwi ludzie. A Morochow to nadzwyczaj kulturalny, wyjątkowo dobrze wychowany, niezwykle inteligentny człowiek.

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: I oto ci ludzie, z różnych miejsc, o różnych poglądach, ale szczerze kochający Jesienina, jego twórczość, zbierali bogate materiały, wszystko to gromadzili dla przyszłych pokoleń, jak się to mówi. I, oczywiście, oczywiście zastanawiali się. Sami sobie zadawali pytanie: Mogło tak być czy nie?

Władimir Parszиков, reżyser filmu: Pytania pojawiały się ...

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: I tu nagle pojawia się jakiś Sniegiriow, który ujawnia, że był w tę noc zaraz po pogrzebie Jesienina na cmentarzu...

Władimir Parszиков, reżyser filmu: To Ałchimowa, jak rozumiem, to ona opowiadała...²⁶

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: Ona to wszystko opowiadała. Ona to wszystko wiedziała, że tak powiem, od człowieka bezpośrednio uczestniczącego w tym. On, wiesz, przyznał się. To już człowiek niemłody, człowiek schorowany, chciał się podzielić tajemnicą, czyli duszę oczyścić. I on o tym opowiedział.

Margarita Ałchimowa, przyjaciółka rodziny Siergieja Jesienina: Kiedyś, w młodości, Sniegiriow pracował jako kierowca w OGPU. I nagle mi powiedział — Jesienina tam nie ma. Mówię — dlaczego, Pawle Fiodorowiczu? Dlatego, że ja... brałem udział, że tak powiem, gdy go wykopywali stamtąd. To, mówi, działo się nocą zaraz po pogrzebie. W tę noc, mówi, zebrano nas, młodzież, i nocą przyjechaliśmy i wykopywaliśmy trumnę Jesienina. Mówię — a co z nim zrobiono potem? Mówi, ponieśli w głąb cmentarza. Nie wiem, gdzie go pogrzebali, ponieważ zostałem, aby zasypać dół i doprowadzić grób do porządku, do poprzedniego stanu²⁷.

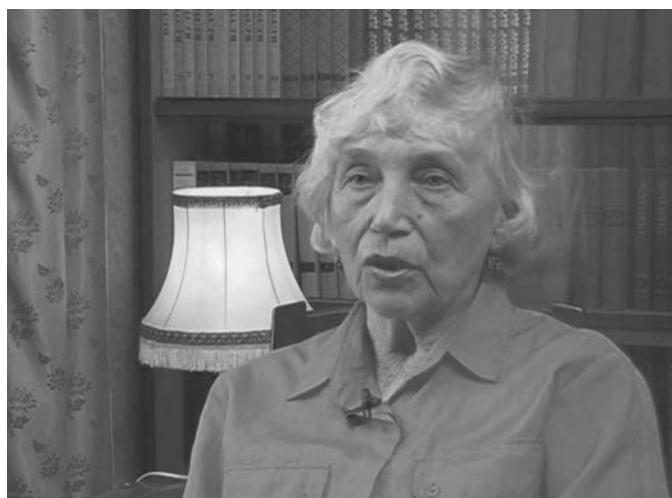
Jesienina fakt, że głos zabrali specjaliści o sporym autorytecie naukowym, a nie amatorzy lub członkowie rodziny poety, miał istotne znaczenie, nadawał bowiem znanym faktom nowe wytłumaczenie, które zdecydowanie oddalało wersję o samobójczej śmierci poety.

²⁴ Fiodor Aleksandrowicz Morochow (1919–2005) — profesor medycyny, wybitny patomorfolog rosyjski.

²⁵ Eduard Aleksandrowicz Chłystałow (1932–2003) — pułkownik milicji, zasłużony pracownik Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Rosji.

²⁶ Więcej na ten temat: *Интервью В. Паршикова с М.В. Алхимовой*. [W:] *Сергей Есенин. Не умру я, мой друг, никогда...*, s. 392–394.

²⁷ Informacja o przeniesieniu zwłok poety w inne miejsce była znana rodzinie Jesieniów już wcześniej. Swietłana Pietrowna wspominała, że dysponuje taśmą z nagraniem wypowiedzią Margarity Ałchimowej, z której wynika to samo, co z jej słów w filmie.

Kadr 4. Margarita Alchimowa, przyjaciółka rodziny Siergieja Jesienina

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: No to wróćmy do historii...

Władimir Parszиков, reżyser filmu: Do jakiej historii?

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: Powinniśmy powiedzieć, zapewne, o Komisji Prokuszewa i o tym, dlaczego poszłam bezpośrednio do Prokuratury Generalnej, o tym, co spowodowało moje pójście do Prokuratury Generalnej.

Władimir Parszиков, reżyser filmu: A który to był dokładnie rok?

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: A to był 1997 rok, po Prokuszewa tych, jak im tam...

Władimir Parszиков, reżyser filmu: ...wnioskach. Po wnioskach Prokuszewa...²⁸

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: Tak, tak...²⁹

Swietłana Łuczkińska, dr nauk filologicznych, jesieninolog: Pierwsze posiedzenie Komitetu Jesieninowskiego pod kierunkiem Jurija Lwowicza Prokuszewa odbyło się w czerwcu 1989 roku. Powód powołania takiego komitetu został podany przez samego Jurija Lwowicza na tym posiedzeniu. To — pojawienie się w ostatnim czasie mnóstwa publikacji o śmierci Siergieja Aleksandrowicza Jesienina, a autorzy tych publikacji byli wystarczająco przekonujący, i społeczeństwo się zaniepokoiło. Trzeba je było

²⁸ Więcej na ten temat: Ю. Прокушев. *В поисках истины...* [W:] *Сергей Есенин. Не умру я, мой друг, никогда...*, s. 379–386.

²⁹ Jurij Lwowicz Prokuszew (1929–2004) — rosyjski literaturoznawca, krytyk literacki, pisarz i popularyzator spuścizny literackiej Sergiusza Jesienina. W mojej ocenie nie zdobył się nigdy na obiektywizm w czasie „śledztwa”, jakie zorganizował z własnej lub podpowiedzianej przez władzę inicjatywy. Ustalenia tzw. Komisji Prokuszewa nie zawierały wniosków, do jakich upoważniał zebrany przez nią materiał. Postępowanie Prokuszewa cechowała postawa zachowawcza, która nie przyczyniła się do stworzenia jakościowo nowego etapu w wyjaśnianiu rzeczywistych okoliczności i przyczyny śmierci poety w hotelu „Angleterre”.

w jakiś sposób uspokoić. Decyzję podjęto oficjalnie, jedynie słuszną na dany moment. Czyli — stworzenie jakiejś komisji literackiej Komitetu Jesieninowskiego pod kierunkiem oficjalnego jesieninologa, za którego uchodził Jurij Lwowicz Prokuszew. Komisja rozpatrzyłaby sprawę ze wszystkich stron, zaprosiłaby wielu ekspertów i w ten sposób uspokojono by społeczeństwo, pokazawszy, jak było naprawdę. Lecz rzeczywistą swą pracę komisja rozpoczęła dopiero po roku, w kwietniu 1990 roku. Tak w ogóle, możemy zakładać, że ten prawie roczny okres, kiedy nic oficjalnie się nie działo w pracach komisji, widocznie był poświęcony na dobór ekspertów. I ci eksperci zostali wybrani. To dość szanowani ludzie, o wystarczających autorytetach w dziedzinie medycyny sądowej. Znaleźli się tam tacy eksperci, jak: Nadieżda Pawłowna Majlis, która odpowiadała za rekonstrukcję uszkodzonych dokumentów w oficjalnej sprawie. To Julia Nikołajewna Pogibko, która przeprowadzała ekspertyzę pismoznawczą. To ekspert Diegtiarow, który prowadził badania na podstawie masek pośmiertnych. I ta cała kolegiarna opinia, grupa ekspertów, do której weszli Abramow, Nikitin, Płaksin, Kriukow, która oceniała pośmiertne fotografie, ponownie częściowo rozpatrywała maski pośmiertne i wiele okoliczności, które złożyły się na daną chwilę w związku z tą kwestią³⁰. Jedno z najważniejszych pytań było adresowane do przedstawiciela Prokuratury Generalnej, Nikołaja Nikołajewicza Diedowa. Powinien on być odpowiedzieć na dwa kluczowe pytania: czy właściwie prowadzono dochodzenie w 1925 i 1926 roku i czy były podstawy do zamknięcia sprawy. Na obydwie te kwestie Nikołaj Nikołajewicz Diedow odpowiedział twierdząco: „Wszystkie czynności przebiegały w ramach norm prawnych z zachowaniem normatywów”. Rezultatem pracy tych ludzi były stosunkowo obszerne i autorytatywne opinie, które weszły do tomu pod tytułem *Śmierć Siergieja Jesienina*, opublikowanego przez tę komisję literacką³¹.

Siergiej Nikitin, ekspert Biura Ekspertyz Sądowo-Lekarskich Wydziału Służby Zdrowia w Moskwie³²: Minęło już 18 lat od początku prac komisji Jurija Lwowicza Prokuszewa. No i jakoś nie wiem, na ile przekonujące okazały się nasze... albo upowszechnione w społeczeństwie rezultaty naszych badań. Oto kolejny wywiad, załóżmy, na temat Jesienina — właśnie udzielam wywiadu — że jestem absolutnie pewien, że

³⁰ Więcej na temat pracy komisji Prokuszewa i oceny jej działań: 3. Москвина. *Иллюзия одного расследования, или Очерк о работе Комиссии Есенинского комитета при Союзе писателей СССР по выяснению обстоятельств смерти С.А. Есенина в 1989–1993 гг.* [W:] *Сергей Есенин. Не умру я, мой друг, никогда...*, s. 573–584.

³¹ Chodzi o słynny «zielony tom» pod tytułem *Смерть Сергея Есенина. Документы. Факты. Версии. Материалы Комиссии Всероссийского писательского есенинского комитета по выяснению обстоятельств смерти поэта*. Сост. Ю.Л. Прокушев, М.В. Стахова. Москва: Институт мировой литературы им. А.М. Горького РАН, 2003. Więcej na temat wyników śledztwa Swietłany Łuczkińskiej: С. Лучкина. *Пятый угол Пятого номера*. [W:] *Сергей Есенин. Не умру я, мой друг, никогда...*, s. 534–548.

³² Ustalenia eksperckie Siergieja Nikitina nigdy nie budziły mojego zaufania. Władza radziecka powierzała mu przeprowadzanie sekcji zwłok postaci historycznych, pozytywie zapisanych w bolszewickiej polityce i radzieckiej kulturze. A władza zawsze dobiera takich specjalistów, których opinia będzie zgodna z jej oczekiwaniami. Konkluzje Nikitina jako medyka sądowego nie burzyły zazwyczaj ustalonych oficjalnych opinii na temat przyczyn śmierci badanych osób. Nikitin należy do tego grona medyków sądowych, którzy są przekonani o samobójstwie Sergiusza Jesienina.

Kadr 5. Dr Swietłana Łuczkińska, jesieninolog

miało miejsce samobójstwo, że żadnego tam uderzenia kandelabrem albo rękocięciem rewolweru lub jakimś innym przedmiotem nie było. Po tygodniu pojawia się 10 artykułów, w których znowu się twierdzi, że to zabójstwo, OGPU³³, Trocki³⁴, i tak dalej — wszystko powraca niczym bumerang, jak się to mówi.

Wiktor Fomin, adwokat, autor opracowania *Siergiej Jesienin. Okoliczności śmierci*³⁵: Jeśli dokładnie prześledzimy materiały komisji, to zobaczymy, że, po pierwsze, działanie, a po drugie, wnioski tej komisji są nielegitymacyjne ze względu na następujące okoliczności. Wnioski tych osób do dzisiaj są wnioskami osób prywatnych, czyli one wyrażały swoje prywatne zdanie. Dlaczego? Dlatego, że nie było ani postanowienia o wszczęciu sprawy karnej, nie było postanowienia o przeprowadzeniu tej albo innej ekspertyzy i w końcowym rezultacie ekspertów nie uprzedzono o odpowiedzialności za złożenie fałszywych wniosków, a co najważniejsze, w tym procesie nie uczestniczyli żyjący jeszcze krewni Jesienina. A działania komisji Prokuszewa zastą-

³³ OGPU (Объединённое государственное политическое управление при Совете Народных Комиссаров СССР — Zjednoczony Państwowy Urząd Polityczny przy Radzie Komisarzy Ludowych ZSRR), poprzednik KGB (Комитет государственной безопасности — Komitet Bezpieczeństwa Wewnętrznego) działało w okresie od 2 listopada 1923 do 10 lipca 1934 roku. Przed OGPU policję polityczną tworzyło GPU (Государственное политическое управление при НКВД РСФСР — Państwowy Urząd Polityczny przy NKWD RSFSR), funkcjonujące od 6 lutego 1922 do 2 listopada 1923 roku. Sergiusz Jesienin miał do czynienia z obydwojma instytucjami bolszewickiej władzy i przykre z tego tytułu doświadczenia.

³⁴ Lew Trocki (1879–1940).

³⁵ В.К. Фомин. *Сергей Есенин. Обстоятельства гибели. Аналитические исследования адвоката, заведующего Православной юридической консультацией*. Под общей ред. Светланы Петровны Есениной, племянницы поэта. Изд. 2-е, испр. и доп. Воронеж: Воронежский госпед-университет, 2010.

Kadr 6. Prof. dr hab. Siergiej Nikitin, medyk sądowy

Kadr 7. Adwokat Wiktor Fomin

piły cały system czynności śledczych w sprawie karnej, spraw i cały system wymiaru sprawiedliwości, który istnieje w Rosji³⁶.

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: Byłam zszokowana jeszcze tym, co Jurij Lwowicz nagle, po zakończeniu pracy tej właśnie komisji, powiedział. Zdziwiłam się wtedy, jak to tak? Na co wtedy ta czteroletnia praca? On mi

³⁶ Argumenty prawnika Wiktora Fomina — te i następne — są jak najbardziej zasadne i miażdżące w sensie procesowym. Ale nawet ich upublicznienie w postaci książki oraz wypowiedzi filmowej niczego tak naprawdę nie zmieniło. Prokuratura Generalna nie wszczęła żadnych postępowań, aby podjąć po latach sprawę śmierci Sergiusza Jesienina.

niespodziewanie powiedział: Niech mi Pani pozwoli spokojnie umrzeć! Pamiętam, jak mną to silnie wstrząsnęło!³⁷

Władimir Parszиков, reżyser filmu: Powróćmy, Swietłano Pietrowna, jeszcze do Pani relacji z Prokuraturą Generalną. Tak. Wiem, że zwracała się Pani w ramach prawa i pragnęła uporządkować, czyli dojść prawdy właśnie w zgodzie z prawem. Od czego zaczęły się te kontakty?

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: Trudno mi to wszystko pojąć. Schemat kontaktów z Prokuraturą Generalną ułożył się bardzo ciekawie. Pierwszy list był do Katyszewa, zastępcy głównego prokuratora. Katyszew nam dał wymijającą odpowiedź³⁸. Po tym napisaliśmy do Skuratowa. Wezwał nas pomocnik Skuratowa, Biełousow. On z nami posiedział, wszystko przejrzał i jakoś tak ciekawie, bardzo trzeźwo myślał. Po prostu, jakoś wszystko od razu było dla niego jasne i zrozumiałe. Ot co. I, ja, na przykład, wiem, że wtedy Skuratow zamierzał tę sprawę podjąć, że pozytywnie zareagował na moje pismo. No tak jakoś ułożyło się życie, że ta historia ze Skuratowem, że człowieka zdjęli ze stanowiska. Chociaż człowiek, naprawdę zasługujący, według mnie, na ogromny szacunek. Teraz, po zdjęciu Skuratowa, przysłał nam odpowiedź ten sam Katyszew, że, tak powiem, dla prokuratury jest wszystko jasne i nie ma o czym mówić.

Anatolij Prokopienko, historyk archiwista: Przeczytam stąd³⁹ jedną frazę. Oto, jakie to dokumenty: mające moc prawną czy też nie? Oto co oni piszą: „W związku ze śmiercią Jesienina S.A. zgodnie z obowiązującym w tamtym czasie prawodawstwem karno-procesowym, II Komisariat Milicji miasta Leningradu przeprowadził dochodzenie, które 23 stycznia 1926 zostało zamknięte z uwagi na brak znamion przestępstwa. Zebrane w toku dochodzenia dowody przez Leningradzką Gubernialną Prokuraturę zostały uznane za wystarczające, by wysnuć wniosek o samobójstwie, a podjęta decyzja procesowa — za zgodną z prawem”. No, kto jeszcze może, oprócz Prokuratury Generalnej ocenić, że tak powiem, prawomocność dokumentu?! Zgodne z prawem i wszystko! Ale, jak Państwo wiedzą, jest takie dobre rosyjskie powiedzenie: „Potrzeba jest matką wynalazku”. To powiedzenie może być całkowicie odniesione do naszej sławnej Prokuratury Generalnej: przecież, gdy ona zechce czegoś bronić, będzie to robić z takim samym uporem i stanowczością, jak to robią cietrzewie podczas toków⁴⁰.

³⁷ To jeszcze jeden dowód na świadomą konformistyczną postawę Jurija Prokuszewa. Można ją zrozumieć, uwzględniając uwarunkowania ówczesnego systemu ZSRR, ale nie sposób zaaprobować, zwłaszcza że Prokuszew jeszcze przez ponad dwadzieścia lat żył w rzeczywistości postsowieckiej i miał niejedną okazję, by ujawnić światu inną wersję wydarzeń w hotelu „Angleterre”. W 135. przypisie odredakcyjnym przywołanej monografii zostało napisane (podaję w tłumaczeniu): „Warto zauważyć, że Ju.L. Prokuszew, który stał na czele tak zwanego społeczno-literackiego śledztwa, mającego na celu wyjaśnienie okoliczności śmierci S.A. Jesienina, w sposób jawny i dobrowolnie DOPUSZCZA fakt zabójstwa”. *Сергей Есенин. Не умру я, мой друг, никогда...*, s. 386.

³⁸ Tego typu uniki ze strony osób zajmujących bardzo wysokie stanowiska państwowe nie jest niczym wyjątkowym w Rosji.

³⁹ Chodzi o fragment oficjalnej odpowiedzi Prokuratury Generalnej do Swietłany Pietrownej Jesieniny.

⁴⁰ Sarkazm Anatolija Prokopienki idealnie koresponduje z mentalnością osób piastujących najwyższe urzędy w Rosji, jak tutaj — w Prokuraturze Generalnej. Więcej na ten temat: A. Прокопенко.

Kadr 8. Historyk i archiwista Anatolij Prokopienko

Wiktor Fomin, adwokat, autor opracowania *Siergiej Jesienin. Okoliczności śmierci*: Proszę mi pozwolić, Szanowny Panie Prokuratorze, zadać pytanie⁴¹. A czyż nie jest naruszeniem prawa dokonywanie oględzin miejsca zdarzenia bez osób przybranych? A czyż nie jest naruszeniem prawa to, że nie odnotowano w akcie, w tak zwanym akcie Gorbowa⁴², obecności osób i ich udziału w oględzinach miejsca zdarzenia. I gdyby uczestniczył w oględzinach miejsca zdarzenia medyk sądowy Gilarewski⁴³, on figurowałby w protokole. A czyż nie jest naruszeniem prawa pobieżne zbadanie okoliczności zdarzenia? A czyż zgodne z prawem jest to, że w postanowieniu o odmowie wszczęcia postępowania karnego nie podano nawet nazwiska śledczego i nie podano jego uprawnienia do wydania tegoż postanowienia? A Pan, Szanowny Panie Prokuratorze, twierdzi, że do żadnego naruszenia nie doszło!

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: Przeglądam akty o śmierci [sporządzone przez — G.O.] tegoż samego Gilarewskiego i niczego nie mogę zrozumieć. Jakież wtedy, w 1923 roku, były normy? Jeśli w sprawie Jesienina sporzą-

Утоли моя печали... [W:] *Сергей Есенин. Не умру я, мой друг, никогда...*, s. 395–424.

⁴¹ Niestety, absolutnie uprawnione z punktu widzenia procesowego ważne przeciw pytania, stają się w danej chwili tylko wypowiedzią retoryczną.

⁴² Nikołaj Gorbow — leningradzki nieudolny milicjant, nadzorca dzielnicowy, dokonujący oględzin na miejscu zdarzenia po odkryciu zwłok Sergiusza Jesienina. Gorbow jest autorem tzw. aktu Gorbowa, zastępującego protokół oględzin. Z uwagi na słabość procesową tego dokumentu i jego wadliwość od lat jest przywoływany w sprawie Jesienina i komentowany.

⁴³ Aleksandr Gilarewski (1855–1931) — profesor medycyny, medyk sądowy dokonujący sekcji zwłok Sergiusza Jesienina. Więcej o Aleksandrze Gilarewskim: З. Москвина. *О Гуляревском*. [W:] *Сергей Есенин. Не умру я, мой друг, никогда...*, s. 614–617. Zob. jeszcze: G. Ojcewicz. *Z filologii śledczej. O Aleksandrze Gilarewskim, obducencie zwłok Siergieja Jesienina — raz jeszcze*. „Studia Rossica Gedanensia” 2014, nr 1, s. 391–408.

dzono na dwóch i pół takich oto kartkach papieru akt o śmierci Jesienina, całkowicie ignorancki, jeśli sporządził go Gilarewski...⁴⁴

Władimir Parszиков, reżyser filmu: Nie... no to, oczywiście, ocena specjalisty...

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: ...A po tygodniu on sporządza taki oto ogromny akt w sprawie jakiegoś tam wisielca Wittenberga...⁴⁵

Władimir Parszиков, reżyser filmu: Dlaczego więc w stosunku do jednej osoby sporządza się akt wedle jednej formy, a do innej osoby, mającej znacznie większe znaczenie dla historii państwa, sporządza się zupełnie inny akt?

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: Oto akt Gilarewskiego, dotyczący osoby, znanej osoby w całym kraju, oto jak on wygląda: poharatany, porwany, w kawałeczkach, prawie próchno, a to już wprost na fotografii postarano się zrobić i...

Władimir Parszиков, reżyser filmu: ...Przechowuje się w Instytucie Literatury Powszechnej...

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: ...I przechowuje się w Instytucie Literatury Powszechnej. Dlaczego? Dlaczego tak?! A protokół Wittenberga jest przechowywany w archiwum ekspertyz sądowo-lekarskich. Z czym to jest związane — zupełnie niepojęte. Skąd on się wziął?

Władimir Parszиков, reżyser filmu: Już nie mówimy o akcie Gorbowa...

⁴⁴ Normy zapewne były, bo trudno, żeby bolszewickie państwo nie uporządkowało i tej kwestii medycznej, skoro samo było zainteresowane uzyskiwaniem protokołów posekcyjnych jako dowodów na naturalne zgony wysokich urzędników państwowych. Inną rzeczą jest natomiast to, że profesor Aleksander Gilarewski przeprowadził najprawdopodobniej w warunkach odmiennych od rutynowych zarówno samą sekcję zwłok Jesienina, jak i odrębnie sporządził akt o śmierci poety, szczególnie bowiem były wówczas okoliczności sprawy i sprecyzowane oczekiwania zleceniodawcy zabójstwa. W roku 1925 obducenci kierowali się zasadami zawartymi w drugim już wydaniu podręcznika profesora Dmitrija Piotrowicza Kosorotowa: Д.П. Косоротов. *Основные правила составления судебно-медицинских актов о вскрытии мертвых тел*. Санкт-Петербург: Типография Я.Трейн, 1900. W rozdziale *Wzory протоколов секции zwłок (Образцы протоколов вскрытий)* znajduje się wzór nr 3 poświęcony powieszeniu. Ale w kolejnym rozdziale, wśród *Wzorów aktów sądowo-lekarskich*, nie ma przykładu aktu związanego z powieszeniem, są za to ilustracje aktów dotyczących otrucia kwasem cyjanowodorowym, śmierci termicznej, wylewu krwi do mózgu, zwłok ekshumowanych. Sam profesor Dmitrij Piotrowicz Kosorotow (1856–1925) należał do elity europejskiej medyków sądowych. W roli eksperta wystąpił on w najgłośniejszej w carskiej Rosji sprawie o zabójstwo 12-letniego Andrieja Juszczyńskiego (1911–1913), w tak zwanej sprawie Menahema Mendla Beilisa. Dokonywał także sądowo-lekarskiej ekspertyzy ciała Grigorija Rasputina w 1916 roku. Według jednej z popularnych wersji Kosorotow został zlikwidowany przez OGPU, gdyż jako przedstawiciel oskarżenia w procesie Beilisa wiedział zbyt wiele o politycznej antysemitkiej mistyfikacji. Więcej: *Дело Бейлиса*. [Online] <<http://www.proza.ru/2012/12/27/678>> (20 maja 2013); *Menahem Mendel Beilis*. [Online] <http://pl.wikipedia.org/wiki/Menahem_Mendel_Beilis> (20 maja 2013).

⁴⁵ Mowa o akcie sekcji zwłok niejakiego Wittenberga z 7 stycznia 1926 roku, który został sporządzony przez Aleksandra Gilarewskiego zgodnie z zasadami przedstawionymi w podręczniku D.P. Kosorotowa. Zob. jeszcze: З. Москвина. *О Гиляревском*. [W:] *Сергей Есенин. Не умру я, мой друг, никогда...*, s. 615. Zob. jeszcze: G. Ojcewicz. *Z filologii śledczej: o Aleksandrze Gilarewskim...*, s. 391–408.

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: ...Tak... rzecz cała sprowadza się do tego... I oto, proszę, sama konstrukcja aktu. Oto ten akt, oto jego wnioski. Nic! Oto fachowo sporządzony akt Gilarewskiego. Na początku — odpowiesz do II komisariatu. Do II Komisariatu Milicji miasta Leningradu...

Władimir Parszиков, reżyser filmu: No, na tym terenie pracował...

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: Tak. I oto człowiek odpowiada na zapytanie, sporządza akt i następuje: pierwsze, znaczy: a) oględziny zewnętrzne. Na oględziny zewnętrzne zwłok złożono się 14 punktów; tak opisywał Gilarewski Wittenberga. Potem oględziny wewnętrzne, tak, od punktu 15 do 26. Następnie u Gilarewskiego w akcie Wittenberga podpisują się przybrani, dwie osoby. Wszystko odbywa się w szpitalu, po czym Gilarewski wypowiada swoje zdanie. Oceń, co się wydarzyło. I tylko po tym podpisuje: Ekspert medycyny sądowej Gilarewski⁴⁶. Tak. A to — co to takiego?! W żaden sposób nie mogę pojąć. Może to i charakter pisma Gilarewskiego? Być może. Ale dlaczego jest tak sporządzony? Zawsze mówiłam, że mam spore podejrzenia. Nie wiem, dlaczego, lecz wydaje się mi, że Gilarewski zrobił to nie na próżno. NIE NA PRÓŻNO! Jeśli ten ignorancki akt został przez niego napisany, to nie na próżno!⁴⁷

Wiktor Fomin, adwokat, autor opracowania *Siergiej Jesienin. Okoliczności śmierci*: Wadliwość aktu biegłego medycyny sądowej Gilarewskiego polega na tym, że on nie uczestniczył w oględzinach miejsca zdarzenia i to znajduje potwierdzenie w braku danych w protokole Gorbowa o jego obecności na miejscu zdarzenia. Drugie — opis obrażeń fizycznych, zawarty w akcie biegłego medyka sądowego Gilarewskiego, nie odpowiada rzeczywistości. W szczególności: on pisze o jednej bruździe wisielczej, a w rzeczywistości ich było kilka. I co najważniejsze — biegły medycyny sądowej przekroczył swoje kompetencje, kiedy orzekł, że śmierć Jesienina nastąpiła w wyniku powieszenia. To mogą zrobić tylko organy dochodzeniowe albo śledcze i na podstawie całości zebranego materiału dowodowego.

Nikołaj Braun, syn poety Nikołaja L. Brauna: Poranek mojego ojca 28 grudnia 1925 roku, już wtedy znanego poety Nikołaja Leopoldowicza Brauna, zaczął się od telefonu Pawła Miedwiediewa do redakcji czasopisma „Zwiezda”. Ten telefon, oczywiście, natychmiast wstrząsnął Nikołajem Leopoldowiczem wiadomością o tym, że Jesienin, jak się okazuje, skończył ze sobą, i że oni, razem z Borysem Ławrieniowem (1891–1959), który był tuż obok, muszą przyjechać do hotelu „Angleterre”. Wyjaśniło się, że nikt niczego na własne oczy nie widział, że to samobójstwo tylko w słowach, a Jesienin leżał oszpecony na podłodze, tak strasznie pobity, z tak wieloma siniakami, nacięciami, przebitym okiem, z poranionymi rękami, gdzie nawet był wyrwany

⁴⁶ Fakt ten jedynie potwierdza rzetelność obducenta: Wittenbergiem nie interesowała się władza sowiecka i dlatego można było sporządzić standardowy akt sekcyjny, zawierający wszelkie dane, w tym — na przykład dane sygnaturowe, które powinny być, a ich nie ma w dokumencie dotyczącym sekcji Jesienina.

⁴⁷ Przekonanie siostrzenicy Sergiusza Jesienina pokrywa się całkowicie z moim, zgodnie z którym tzw. akt Gilarewskiego jest tekstem świadomie zakodowanym. Prawdziwa przyczyna śmierci poety nie mogła być przecież wyrażona wprost, albowiem OGPU nigdy by jej nie upubliczniło. Więcej na ten temat w monografii: G. Ojcewicz, R. Włodarczyk, D. Zajdel. *Zabójstwo Sergiusza Jesienina...*, s. 125–135.

kawałek skóry. To spowodowało, że sprawa zawisła w powietrzu, a, oczywiście, wszyscy obecni oświadczyli, że to już ustalony fakt i nie należy zadawać jakichś dodatkowych pytań. I przecież ciało zmarłego tutaj leży. Do tego w pokoju „Angleterre” znajdował się jako przedstawiciel władzy, w mundurze, tylko jeden jedyny milicjant⁴⁸, który pokazywał wszystkim obecnym i przychodzącym później ciągle ten sam protokół, który był sporządzony skrajnie nieumiejętnie, prymitywnie i było jasne, że to, co jest zapisane w protokole, oczywiście, nie może odpowiadać rzeczywistości⁴⁹. To, jak wyglądał Jesienin, oczywiście, przeraziło i Brauna, i Ławrieniowa, i dlatego oni, wymieniwszy się spojrzeniami, kategorycznie odmówili podpisania się pod protokołem jako osoby przybrane⁵⁰.

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: A gdy myśmy tymczasem prosili, nam po prostu, jak starym babkom odpisywali, że wszystko tam jest w porządku. Potem włączyliśmy do sprawy adwokata⁵¹. Byliśmy zmuszeni! Zmuszeni!⁵² Ponieważ bardzo słabo orientujemy się w tych wszystkich niuansach, a adwokat....

Władimir Parszиков, reżyser filmu: I wtedy stało się jasne, że rzucacie grochem o ścianę...

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: Ale jakoś z prokuraturą przecież trzeba rozmawiać...

Władimir Parszиков, reżyser filmu: W języku prawniczym...

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: Właśnie!

Władimir Parszиков, reżyser filmu: Słusznie!

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: Teraz — w języku prawniczym.

Wiktor Fomin, adwokat, autor opracowania *Siergiej Jesienin. Okoliczności śmierci*: Przeze mnie, jako adwokata, została napisana skarga na Prokuratora Generalnego i skierowana pod jego adresem ze wszystkimi załącznikami i z wszystkimi materiałami sprawy⁵³. Jeśli mówić ogólnie, to z wielu punktów, które tam umieściliśmy, najważniejszym był następujący: 1. uchylić postanowienie śledczego z 23 stycznia 1926 roku o odmowie wszczęcia sprawy karnej i 2. wszcząć postępowanie karne w celu wyjaśnienia okoliczności, rzeczywistych okoliczności śmierci Siergieja Aleksandrowicza Jesienina. Prokuratura przez długi czas nie odpowiadała na naszą skargę⁵⁴, skierowaną w trybie artykułu 124 kodeksu postępowania karnego Federacji Rosyjskiej,

⁴⁸ Chodzi o Nikołaja Gorbowa.

⁴⁹ Więcej na ten temat: Н. Браун, *Есенин и ложь. Доколе вместе?* [W:] Сергей Есенин. Не умру я, мой друг, никогда..., s. 498–524.

⁵⁰ Tą odważną i uczciwą decyzją obywatelską zapewne ani Nikołaj Braun, ani Boris Ławrieniow nie zyskali sympatii władzy.

⁵¹ Tym adwokatem był Wiktor Fomin.

⁵² Powtórzenie „Byliśmy zmuszeni! Zmuszeni!” dobrze odzwierciedla desperację, z jaką szczególnie w ostatnich latach życia walczyła o wyjaśnienie okoliczności śmierci Jesienina jego charyzmatyczna siostrzenica Swietłana Pietrowna Jesienina.

⁵³ Czynność tę oceniam jako przykład ogromnej odwagi obywatelskiej adwokata Wiktora Fomina.

⁵⁴ Milczenie ze strony Prokuratury Generalnej i nieprzestrzeganie terminów związanych z obowiązkiem udzielenia odpowiedzi nie jest czymś nadzwyczajnym w Rosji.

a w końcu zaczęła przysyłać do Prokuratury Petersburskiej, a ta, ponownie, zwracała do Prokuratury Generalnej. Wtedy napisaliśmy drugą, powtórną skargę, kolejną skargę napisaliśmy, ale profesjonalnej, odpowiedzialnej odpowiedzi od Prokuratury Generalnej nie otrzymaliśmy⁵⁵.

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: My rozumiemy, że w kraju jest trudna sytuacja, ale jednak, to jest dobro narodowe, że my prosimy o właściwe naświetlenie śmierci Jesienina, i już do czego doszło — nawet już pisałam, że nie żądamy, żeby nam powiedzieli — kto, za co i jak zabił Jesienina. Jedyne, czego ja się domagałam i domagam do tej pory, żeby mi prokuratura odpowiedziała, że na podstawie posiadanych danych samobójstwo nie zostało udowodnione⁵⁶. Wiedziałam, że za Siergieja Aleksandrowicza odprawiono po jego śmierci nabożeństwo żałobne. I w Leningradzie odprawili mszę zaoczną, i w Moskwie zaoczną, i w Konstantynowie ojciec Iwan odprawił mszę⁵⁷. To oczywiście, przecież to był jego ojciec chrzestny. Ale wśród naszego duchowieństwa też jest młodzież, którą też coś może zainteresować, a zwłaszcza twórczość Siergieja Aleksandrowicza. Jest taki człowiek w mieście Puszkynie, który pokochał Jesienina całą swoją duszą. Jest mu bliski. Osoba duchowna zadziwiająco czytana, zadziwiająco znająca się na rzeczy, zadziwiająco interesujący, zadziwiająco porządny człowiek. I ten oto ojczulek, nikomu niczego nie mówiąc, nikogo nie angażując, zaczął jeździć na grób Jesienina dwa lata temu i odprawiać nabożeństwo za spokój duszy. Po prostu, ci ludzie, widocznie, twórczość Jesienina jednak znali. A jeśli znają twórczość Jesienina, to dojdą do wniosku, że ten człowiek nie mógł popełnić samobójstwa.

Andriej Dudariew, protojerej, proboszcz świątyni Wielkiego Męczennika i Uzdrowiciela Pantelejmona, m. Puszkino: Opis jego twórczości doprowadzam do końca, do 1925 roku. Na daną chwilę ta linia jest dla mnie już ukształtowana. Nie znajduję ani jednego miejsca w jego życiorysie, wyrwy, która mogłaby doprowadzić go do samobójstwa. Wyrwy, która mogłaby wpędzić go w alkoholizm. Wyrwy, która mogłaby doprowadzić go do duchowej degradacji, do cudzołóstwa, do bluźnierstwa, o które go oskarżają. Ale najważniejszym argumentem są dla mnie słowa Pana Jezusa Chrystusa: „Poznacie ich po ich owocach”⁵⁸. Tylko co powiedziałem: wiersze Siergieja

⁵⁵ Co jest, niestety, oczywiście w sytuacji, gdy nie ma woli politycznej, by sprawę Jesienina rzetelnie wyjaśnić.

⁵⁶ Prokuratura Generalna zignorowała nawet te, tak niewygórowane oczekiwania siostrzenicy Siergieusza Jesienina.

⁵⁷ Z całą pewnością Cerkiew nie odprawiałaby nabożeństw żałobnych za samobójcę. Jest to zatem dowód pośredni w sprawie, wskazujący na zabójstwo poety, a nie jego samobójstwo.

⁵⁸ Jest to bezpośrednie nawiązanie do fragmentu *Nowego Testamentu* i ewangelii według świętego Mateusza (Mt 7, 15–20): ¹⁵ *Strzeżcie się fałszywych proroków, którzy przychodzą do was w owczej skórze, a wewnątrz są drapieżnymi wilkami.* ¹⁶ **Poznacie ich po ich owocach.** *Czy zbiera się winogrona z ciernia, albo z ostu figi?* ¹⁷ *Tak każde dobre drzewo wydaje dobre owoce a drzewo wydaje złe owoce.* ¹⁸ *Nie może dobre drzewo wydać złych owoców ani złe drzewo wydać dobrych owoców.* ¹⁹ *Każde drzewo, które nie wydaje dobrego owocu, będzie wycięte i w ogień wrzucane.* ²⁰ *A więc: poznacie ich po ich owocach.* Podkr. — G.O. Op. cit. *Pismo Święte Nowego testamentu w przekładzie z greckiego*. Oprac. Zespół Biblistów Polskich z inicjatywy benedyktynów tynieckich. Olsztyn: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, 2002, s. 34–35.

Kadr 9. Andriej Dudariew, proboszcz świątyni Wielkiego Męczennika i Uzdrawiciela Pantelejmona w Puszkynie

Aleksandrowicza Jesienina rodzą w duszy pragnienie tworzenia dobra. I ja uważam, że ten oto argument wyrównuje wszelkie długi z nawiązką! Dlatego zacząłem odprawiać nabożeństwo na Cmentarzu Wagańkowskim, ponieważ nabożeństwo żałobne i msza nad trumną są świadectwem pozytywnego wpływu człowieka na ludzi.

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: Widzę, jak zmienia się czas i jak reagują na to ludzie. Ja sama jestem związana z młodzieżą, żyję wśród młodzieży i dlatego po niej widzę, jak z wiekiem nawet wzrasta jakieś ciężenie ku Jesieninowi, i jeśli będziemy wychowywać młodzież i mówić „No cóż, samobójca, mimo wszystko skończył z sobą...”

Władimir Parszиков, reżyser filmu: A za tym samobójcą co stoi?

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: A za tym samobójcą, tak, tak...

Władimir Parszиков, reżyser filmu: Stoi w ogóle, jaki poeta stoi...?

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: Oto właśnie chodzi...

Władimir Parszиков, reżyser filmu: O jakich cechach...

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: To poeta, którego uwielbia młodzież, przecież nie na próżno na stronie poświęconej Jesieninowi mamy miliony. To znaczy, czy chcą tego na górze czy nie chcą tego na górze, ludzie mimo wszystko czytają Jesienina, ludzie pasjonują się Jesieninem. Jesienina już mimo wszystko nigdzie nie podziejesz!

Siergiej Trifonow, twórca strony www.esenin.ru: Użytkowników jest bardzo wielu. W ciągu dnia odwiedza nas od 400 do 500 użytkowników na stronie. Ludzie chcą otrzymać więcej informacji o tragicznej śmierci Siergieja Aleksandrowicza. U nas na stronie w 2008 roku przeprowadzono taką akcję, żeby ludzie zwracali się do różnych

Kadr 10. Siergiej Trifonow, administrator strony esenin.ru

organów — prokuratury, śledczych ze zgłoszeniami, z prośbą, by dokładniej przeprowadzono postępowanie w sprawie okoliczności śmierci Jesienina⁵⁹.

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: Tu... Tu są listy młodzieży...

Władimir Parszиков, reżyser filmu: Tak... tom... na 600 stron!⁶⁰

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: Tak, mam tę teczkę. I oto taka teczka ludzkich próśb do prokuratury, do rządu...

Władimir Parszиков, reżyser filmu: Oto pisma osób. Co to takiego?

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: Po prostu, widzisz, o co w tym chodzi. Do mnie ludzie... i telefony były, i na stronie prośby, i na ulicy podchodzą, nawet w kościele podchodzą. I ludzie chcą wiedzieć w ogóle — co i jak?

⁵⁹ Jest to przykład mobilizacji społeczeństwa, którego opinia może wpłynąć na bieg określonych spraw, pod warunkiem jednak, że opinia ta jest zbieżna z wolą polityczną Kremla. W przypadku Jesienina woli takiej nigdy nie było i póki co — nie ma.

⁶⁰ W wyniku aktywności młodzieży oraz krewnych i przyjaciół Sergiusza Jesienina ukazał się 712-stronicowy tom: *Сергей Есенин. Не умру я, мой друг, никогда. Воспоминания, статьи, речи, интервью, документы об обстоятельствах гибели С.А. Есенина*. Сост. С. Есенина, А. Проккопенко, В. Паршиков, С. Лучкина, З. Москвина, С. Колосова, А. Есенина. Саратов: Ай Пи Эр Медиа, 2011. Tom ten składa się z ośmiu rozdziałów, których tytuły warto tutaj przytoczyć: 1. *Сообщения в печати о смерти С.А. Есенина*, 2. *Как создавался миф о поэте-самоубийце*, 3. *Убитые горем «друзья»*, 4. *Распи его!*, 5. *Они первыми защитили доброе имя С.А. Есенина*, 6. *Народ хочет знать. Поэт себя не убивал. Публикации конца XX века*, 7. *Где же правда? Поэт себя не убивал. Публикации начала XXI века*, 8. *Правовой нигилизм*. W tłumaczeniu na język polski: 1. *Informacje w prasie o śmierci S.A. Jesienina*, 2. *Jak się rodził mit o poecie-samobójcy?*, 3. *Pogrążeni w smutku „przyjaciele”*, 4. *Ukrzyżuj go!*, 5. *Oni jako pierwsi stanęli w obronie dobrego imienia S.A. Jesienina*, 6. *Naród chce wiedzieć. Poeta się nie zabił. Publikacje z końca XX wieku*, 7. *Gdzież więc leży prawda? Poeta się nie zabił. Publikacje z początku XXI wieku*, 8. *Nihilizm prawny*.

Zwłaszcza po programie z Puszkowem⁶¹ w telewizji wiele osób zostało poruszonych i, że tak powiem, posypały się listy do Prokuratury Generalnej, do aparatu Prezydenta i do władz Moskwy i dokąd tylko... , i do Dumy — wszędzie. I oto taka teczka z listami, młodzież mi je wszystkie zebrała, ale, co najciekawsze, że prawie wszyscy otrzymali odpowiedź jak przez kalkę.

Anatolij Prokopienko, historyk archiwista: Lepiej będzie, jak to przeczytam. Że... „potwierdzono przyczynę śmierci poety na skutek ucisku organów szyi pętlą podczas powieszenia”. Ot i wszystko. Można myśleć, jak się chce: albo ktoś celowo to zrobił, albo rzeczywiście on sam to zrobił. I co jeszcze — podstawy do uchylenia podjętej decyzji i wszczęcia postępowania karnego nie ma, ponieważ nowych okoliczności, podlegających sprawdzeniu na drodze śledczej, nie ustalono. Państwo to rozumieją? Prokuratura Generalna czeka, że ktoś, nie wiadomo kto, na dłoni, jak się to mówi, poda jej, po prostu, przekonujące dowody i dopiero wtedy ona raczy zacząć pracować. NIE BYWA tak! My tymczasem proponujemy to, co zebraliśmy do dzisiaj: kilkadziesiąt dowodów pośrednich. Proszę bardzo, bądźcie uprzejmi i zbadajcie to, proszę.

Kadr 11. Swietłana Pietrowna Jesienina

Swietłana Łuczkińska, dr nauk filologicznych, jesieninolog: Pytanie pierwsze: Kiedy, przez kogo, w jakich okolicznościach wszystkie dokumenty śledztwa zostały uszkodzone? Przy czym — w identyczny sposób, mają wyrwany fragment w dolnej części pisma. Pytanie drugie: upoważnienie, które jest dołączone do sprawy. To upoważnienie jest napisane ręką Erlicha i na niej widnieje absolutnie dziwaczny podpis Siergieja Aleksandrowicza Jesienina i to w tym czasie, kiedy w rzeczach Jesienina odnaleziono napisane jego ręką upoważnienie, lecz porwane?! Kolejne pytanie: Dlaczego do oficjalnych dokumentów śledztwa nie dołączono tak zwanej przedśmiertnej notatki-wiersza

⁶¹ Chodzi o Aleksieja Puszkowa (1954), rosyjskiego dziennikarza, politologa historyka, znanego prezentera telewizyjnego programu analitycznego „Postscriptum” emitowanego na kanale TV Centrum. Zasłużony działacz kultury. Członek Dumy Państwowej VI kadencji.

Do widzenia, przyjacielu mój, do widzenia!? Jeżeli nadaje się jej takie znaczenie, to znaczy, że powinna być oficjalnie w aktach sprawy. Jeszcze jedno pytanie związane z dziennicowym, a dokładniej z jego podpisami na dokumentach. Z jakiegoś powodu one się różnią. W akcie z 28 grudnia Gorbow ma taki podpis, w protokołach przesłuchania świadków — jest zupełnie inny. Jeszcze jeden ciąg tak zwanych pośrednich dowodów, związany z samymi fotografiami, pośmiertnymi. To, po pierwsze, nie mamy fotografii zwłok z pętli. Drugie — nie mamy ani jednej fotografii, na której byłaby widoczna cała sylwetka Siergieja Aleksandrowicza. I, wreszcie, jak traktować zdjęcie pokoju hotelowego nr 5, które wykonał Moisiej Nappelbaum 28 grudnia 1925 roku? Powiększenie tego zdjęcia uwidoczniało, że palto Siergieja Aleksandrowicza Jesienina, które znajduje się na przednim planie, ma guziki po stronie żeńskiej. Pokazaliśmy to zdjęcie biegłemu sądowemu w zakresie fotografii i on powiedział, że mamy do czynienia z przypadkiem elementarzystycznym: zdjęcie jest lustrzanym odwróceniem realnego położenia w pokoju, czyli rury znajdują się nie w prawym kącie, lecz w lewym, ale to nie są zwykłe rury i nie zwykłe kąty! Kierunek rany na czole Siergieja Aleksandrowicza jest taki, że mogła ona być zadana tylko w prawym kącie. Jeśli razem z kątami przemieszczają się i rury, to otrzymujemy całkowicie niespójną wersję oficjalną. Ale ani jedna ta niezgodność, ani jeden fakt, ani jedno to pytanie nie były w żaden sposób skomentowane albo naświetlone przez przedstawicieli Prokuratury Generalnej⁶².

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: Znaleźliśmy się jakby w sytuacji bez wyjścia. Trzeba przecież powiedzieć, że, rzeczywiście, przez te wszystkie lata ... Pisaliśmy list do Prezydenta, już do Miedwiediewa. Ja wiem, że jedynym prezydentem, który przyjechał do Konstantinowa, był Władimir Putin. To człowiek, który nie poskąpił ani swojego czasu, nie wykręcił się obowiązkami, niczym. On chodził po Konstantinowie, jak się to mówi? A, „protokół”. On złamał cały protokół.

Władimir Parszиков, reżyser filmu: Protokół na 40 minut, złamał protokół prezydenta...

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: Tak, tak. On zwiedził wszystko. On rzeczywiście poczuł, co to za talent i gdzie się ten talent narodził. To świadczy o tym, że człowiek czymś żyje. A inni przyjeżdżają, nawet do Riazania. Riazania, do którego, wydawałoby się, i 40 km nie ma, tu jest ze 20 km w bok od drogi, 20 km w bok od drogi... Nie! Jak mówił Stalin: „Czy nie można ciszej?”. Mniej mówić o Jesieninie. Oto tak teraz i robią: czy nie można ciszej?! Dla ludzi, którzy więcej zajmują się techniką, to nieciekawe.

Władimir Parszиков, reżyser filmu: Zwłaszcza, że w odpowiedziach, które przychodzą z Prokuratury Generalnej, to wszystko jest powiedziane prawie wprost: Czy nie można ciszej? Nawet, jeśli są podstawy prawne...

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: W odpowiedziach Prokuratury Generalnej teraz jasno widać tylko jedno: Wystarczy na ten temat, znudziło się! Po prostu Prokuratura Generalna uważa, że nie musi się liczyć ze zdaniem społeczeństwa. Dla niej społeczeństwo nic sobą nie przedstawia, jest jak ten

⁶² Więcej na temat wyników śledztwa Swietłany Łuczki: С. Лучкина. *Дело Сергея Александровича Есенина. Тайна на века, или Так получилось?* [W:] Сергей Есенин. *Не умру я, мой друг, никогда...*, s. 561–573.

Kadr 12. Władimir Parszikow, reżyser filmu

szary tłum, który uspokoi się i zamilknie na jeden rozkaz Prokuratury Generalnej⁶³. Ot i wszystko. Nas Polacy wyprzedzili. Polski naukowiec napisał i wydał całą książkę, i przeprowadził wszystkie doświadczenia, które powinni byli przeprowadzić u nas⁶⁴. Dobrze: ja otrzymuję w swoim kraju taką zdawkową odpowiedź, a Polakom, jak się okazuje, wszystko to jest dostępne. Przecież to nonsens, żeby rosyjskiego poety bronili Polacy!

Władimir Parszikow, reżyser filmu: Cześć im i chwała, oczywiście! Cześć im i chwała za to, ale rzecz w tym, że robi się przykro z powodu swojej Ojczyzny. Za swoją Ojczyznę musimy się wstydzić!

Andriej Dudariew, protojerej, proboszcz świątyni Wielkiego Męczennika i Uzdrawiciela Pantelejmona, m. Puszkino: Moje potrzeby w przedmiotach prawnych, związane ze śmiercią Siergieja Aleksandrowicza Jesienina, były całkowicie zaspokojone przez cztery fotografie. Jedna fotografia Siergieja Aleksandrowicza, z listopada 1925 roku, na której widzimy pięknego człowieka, daj, Panie Boże, każdemu tak wyglądać w wieku 29–30 lat. Następna fotografia, najbardziej znana, na której Siergiej Aleksandrowicz leży na kozetce w petersburskim pokoju w „Angletter”. Ta oszpecona młoda twarz... Kto może powiedzieć, że on popełnił samobójstwo? Tam widać wszystko: czarno na białym. Potem ta szrama z prawej strony od kącika ust, opadająca ku podbródkowi, który widzimy na trzeciej fotografii. Siergiej Aleksandrowicz leży w trumnie i widać taką samą bliznę pasmową. Ale już z innej, nie z prawej, lecz z lewej strony, takiej samej konfiguracji, takiej samej wielkości. To ślad po sznurze, który

⁶³ Te gorzkie słowa Swietłany Pietrownej Jesieniny doskonale ilustruje rozdział ósmy przywołwanego tutaj wielokrotnie tomu pod tytułem: *Nihilizm prawny: Правовой нигилизм*. [W:] *Сергей Есенин. Не умру я, мой друг, никогда...*, s. 635–709.

⁶⁴ Swietłana Pietrowna Jesienina ma na myśli monografię wydaną w 2009 roku przez Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie: G. Ojcewicz, R. Włodarczyk, D. Zajdel. *Zabójstwo Sergiusza Jesienina. Studium kryminalistyczno-historycznoliterackie*. Szczytno 2009.

najpierw dostał się pomiędzy usta poety⁶⁵. I ostatnia, czwarta fotografia. Fotografia jest ze stołu sekcyjnego w prosektorium, na której widać bruzdę, ślad od sznura, na którym rzekomo powiesił się Jesienin. Ale ona jest rozmieszczona na szyi poety w sposób niemożliwy: prostopadle do kręgosłupa, nierealnie! Jeśli człowiek się wiesza, to bruzda ta ciągnie się od podbródka do potylicy albo inaczej, ale na pewno od dołu do góry. A tutaj ona biegnie prostopadle w stosunku do kręgosłupa. To pętla, przyjaciele moi, zaciśnięta na szyi poety, która zadusiła nie tylko wielkiego człowieka, lecz także kulturę rosyjską!⁶⁶

Swietłana Pietrowna Jesienina, siostrzenica Siergieja Jesienina: W 2009 roku razem z Sieriożą Biezrukowem chodziliśmy do pierwszego zastępcy Generalnego Prokuratora, Kiechlerowa Sabira Gadżymietowicza. On nas wysłuchał, był bardzo zdziwiony, obejrzał i wszystkie fotografie, i wszystko, i był bardzo zdziwiony. Z nim bardzo miło porozmawialiśmy i on obiecał rozpatrzyć całą sytuację, która powstała w Prokuraturze Generalnej wokół moich listów. I oto otrzymuję po..., prawdopodobnie po miesiącu coś takiego... tak, tak, tak... otrzymałam bardzo dobrą odpowiedź, tj. że rozpatrzono moją prośbę o podjęcie śledztwa w sprawie okoliczności śmierci poety i inne kwestie. A dalej... to samo, co zwykle. Ale tym razem Prokuratura Generalna poszła troszeczkę dalej. Odpowiedziano mi, to znaczy z Prokuratury Generalnej starszy prokurator ds. nadzoru nad śledztwem w organach prokuratury, W.W. Kozina. Ona mi napisała: „Danych, wskazujących na kryminalny charakter śmierci Jesienina S.A. nie otrzymano”. Ona nie otrzymała. „Podstaw do uchylenia podjętej decyzji o wszczęciu sprawy karnej brak, ponieważ nowych okoliczności, podlegających sprawdzeniu w drodze śledztwa nie ustalono. W związku z tym, że otrzymane pismo nie zawiera nowych dowodów i danych o naruszeniu prawa, przedstawione w nim wcześniej, obiektywnie zweryfikowano”. Mi żadnych dokumentów o sprawdzeniu nie pokazywano. I kiedy Prokuratura sprawdzała to?! Przecież po to, by to sprawdzać, trzeba mieć jakieś podstawy do weryfikacji. Jakież postanowienie?! Kto wydał postanowienie o sprawdzeniu jakichś czynności, jakiegoś postępowania przez prokuraturę? Dlaczego ja o takich dokumentach nie wiem? I dalej „...w nim wcześniej... obiektywnie zweryfikowano”... A! „Odpowiedzi zgodnie z obowiązującym trybem udzielili prawomocni funkcjonariusze kierownictwa Prokuratury Generalnej Rosyjskiej Federacji. Korespondencja z Panią na temat badania okoliczności śmierci Jesienina S.A. zostaje zawieszona. Starszyprokurator Zarządu ds. Nadzoru nad Śledztwem w Organach Prokuratury — W.W. Kozina”. Oto w Prokuraturze Generalnej dano mi taką odpowiedź: korespondencja ze mną zostaje zawieszona⁶⁷.

⁶⁵ Nie jest to wprawdzie nowa hipoteza, lecz skoro powraca, to warto się nad nią jeszcze w przyszłości głębiej zastanowić. Andriej Dudariew być może tylko powtarza obiegową opinię, a być może dysponuje dodatkową wiedzą i dokumentami.

⁶⁶ Jest to pierwsza tak jednoznaczna wypowiedź przedstawiciela Cerkwi Prawosławnej, z której wynika, że Sergiusz Jesienin nie popełnił samobójstwa. Niestety, Swietłana Pietrowna Jesienina, która zmarła 6 września 2010 roku, nie doczekała się tego, co stanowiło misję jej życia: Prokuratura Generalna nie podjęła śledztwa i nie zmieniła tradycyjnego stanowiska w kwestii okoliczności i przyczyn śmierci Siergieja Jesienina.

⁶⁷ Jest to precedens, ale jednak w rzeczywistości rosyjskiej, jak widać, możliwy.

Siergiej Nikitin, ekspert Biura Ekspertyz Sądowo-Lekarskich Wydziału Służby Zdrowia w Moskwie: W celu podjęcia jakby ostatecznej decyzji co do rzekomo istniejących pytań, chociaż dla mnie jako specjalisty wszystko jest oczywiste, że to powieszenie, samobójstwo. Ale na dzień dzisiejszy stało się jasne, że prawdopodobnie bez ekshumacji kropki nad „i” w tej historii nie da się postawić. Już trzeba spoglądać w kierunku ekshumacji, chociaż, raz jeszcze powtarzam, jestem jej przeciwnikiem, po prostu z ludzkich względów, że niedobrze jest niepokoić nieboszczyka⁶⁸.

Aleksandra Jesienina, wnuczka siostrzenicy S.A. Jesienina, spadkobierczyni Swietłany Pietrownej Jesieniny: W ostatnich latach babcię coraz bardziej niepokoiło niezdrowe zainteresowanie pewnych badaczy kwestią śmierci Siergieja Aleksandrowicza. I na tle tych wszystkich odmów Prokuratury Generalnej ona zaczęła poważnie zastanawiać się nad ekshumacją szczątków poety. Najprawdopodobniej, to jedyne możliwe wyjście z danej sytuacji. Wszyscy potomkowie, ze mną włącznie, teraz na poważnie rozpatrują ten krok, żeby jakoś połapać się w tym wszystkim i postawić kropkę nad „i” w istniejących sporach⁶⁹.

Kadr 13. Aleksandra Jesienina, wnuczka Swietłany Pietrownej Jesieniny

⁶⁸ Nie zgadzam się częściowo z profesorem Siergiejem Nikitinem. Rzeczywiście, w wymiarze religijnym lepiej jest nie burzyć pokoju wiecznego zmarłych, ale gdy jest taka potrzeba, co jako medyk sądowy powinien dobrze wiedzieć, dokonuje się ekshumacji w celu wyjaśnienia wszelkich wątpliwości, szczególnie w sprawach, gdzie w grę może wchodzić zabójstwo. W mojej ocenie Siergiej Nikitin bardziej obawia się utraty autorytetu badacza w sytuacji, gdy ekshumacja szczątków Siergieja Jesienina potwierdziłaby, że doszło do zabójstwa. Trzeba bowiem pamiętać, że profesor Nikitin zawsze konsekwentnie opowiadał się za samobójczą śmiercią poety i zdecydowanie negował wersję o jego zabójstwie. Ludzi podobnych Nikitinowi jest w Rosji więcej, co również stanowi realne źródło odwołania w czasie potencjalnej decyzji Prokuratora Generalnego o podjęciu śledztwa w historycznej już sprawie.

⁶⁹ Ale pomimo upływu już pięciu lat od chwili śmierci Swietłany Pietrownej Jesieniny nic istotnego w sprawie Siergieja Jesienina się nie dzieje.

Anatol Prokopienko, historyk archiwista: Tajemnica śmierci Jesienina, zapewniam Was, ja w to wierzę, z pewnością będzie wyjaśniona⁷⁰. Na pewno! A historyk, czytając te oto „dokumenty”, będzie odczuwać po prostu wstyd za nasze organy ochrony prawnej i inne organy państwowe, tak jak teraz miliony normalnych rosyjskich ludzi doświadcza uczucia niezręczności i wstydu za sprawę Katynia. Wymigiwali się, kombinowali, poruszyli cały świat, nie chcieli się przyznać, dopóki prezydent nie powiedział i premier: Tak, mord i zabili konkretnie ci i ci. Wszystko. Wszyscy, że tak powiem, apologeci tego, że to zrobili Niemcy — zamilkli. A, my osobiście, z tego powodu, oprócz dumy, że wreszcie chociaż się przyznano, czujemy się niezręcznie. Myślę, że normalny historyk będzie mniej więcej doznawać takich samych uczuć.

* * *

Taka jest lista dialogowa najnowszego filmu Władimira Parszikowa o Sergiuszu Jesieninie. Z wypowiedzi wielu bohaterów wyłania się zróżnicowany obraz, w którym wyczuwa się wyraźny podział na sympatyków poety oraz osoby neutralne lub bardzo sceptyczne wobec wersji o zabójstwie poety. Sympatycy Jesienina podążają tropem wyznaczonym przez Swietlanę Pietrowną Jesieninę, upatrując w nagłym zgonie jej krewnego działania sił zewnętrznych, politycznych. Natomiast sceptycy, reprezentowani tutaj przez Siergieja Nikitina, trwają przy tradycyjnej, a zarazem oficjalnej wersji śmierci Jesienina, za jaką prędko uznano samobójstwo przez powieszenie.

Film Władimira Parszikowa nie nad wszystkimi kwestiami postawił przysłowiową kropkę nad „i”, lecz stał się istotnym elementem historycznej i literackiej układanki, w której losy wybitnej jednostki łączą się w sposób tragiczny z bezduszną machiną polityczną. Być może kolejny film tego reżysera dostarczy jeszcze nowszej wiedzy na temat grudniowych wydarzeń w Leningradzie. Czy dowiemy się kiedykolwiek pełnej prawdy o tym, co się stało w hotelu „Angleterre”? Czas pokaże.

Bibliografia

- Bobińska H., Ojcewicz G. *Zabójstwo wielkiego mistrza Wernera von Orseln*. Kwidzyn: Kwidzyńskie Centrum Kultury — Gdynia: Wydawnictwo Region, 2015.
- Majakowski W. *Wiersze i poematy*. Wybór przekładów opracował A. Ważyk. Warszawa: Książka i Wiedza, 1949.
- Menahem Mendel Beilis*. [Online] <http://pl.wikipedia.org/wiki/Menahem_Mendel_Beilis> (20.05.2013).
- Ojcewicz G. *Czy przekaz z tamtego/innego świata jest przekładem?* [W:] *Komunikacja międzykulturowa w świetle współczesnej translatoologii*. T. 2: *Kultura i język*. Seria „Między Światami — Między Słowami”. Red. B. Jeglińska, K. Kodeniec, A. Krawczyk-Łaskarzewska, J. Nawacka. Olsztyn: Instytut Słowiańszczyzny Wschodniej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2015, s. 35–47.
- Ojcewicz G. *Z filologii śledczej. O Aleksandrze Gilarewskim, obducenie zwłok Siergieja Jesienina — raz jeszcze*. „*Studia Rossica Gedanensia*” 2014, nr 1, s. 391–408.

⁷⁰ Podzielałam autentyczny entuzjazm Anatolija Prokopienki oraz jego szczere zaangażowanie w wyjaśnienie okoliczności i przyczyny śmierci Siergieja Jesienina. Tak, jak on, życzę sobie, by ten moment nastąpił jak najszybciej.

- Ojcewicz G. *Wokół śmierci Sergiusza Jesienina, czyli Tekst poetycki jako źródło wiedzy o przestępstwie*. „Slavia Orientalis” 2008, nr 4, s. 463–483.
- Ojcewicz G., Włodarczyk R., Zajdel D. *Zabójstwo Sergiusza Jesienina. Studium kryminalistyczno-historycznoliterackie*. Przeł. z ros. G. Ojcewicz. Szczytno: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, 2009.
- Pismo Święte Nowego testamentu w przekładzie z greckiego*. Oprac. Zespół Biblistów Polskich z inicjatywy benedyktynów tynieckich. Olsztyn: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, 2002.
- Браун Н. *Есенин и ложь. Доколе вместе?* [W:] *Сергей Есенин. Не умру я, мой друг, никогда. Воспоминания, статьи, речи, интервью, документы об обстоятельствах гибели С.А. Есенина*. Состав. С. Есенина, А. Прокопенко, В. Паршиков, С. Лучкина, З. Москвина, С. Колосова, А. Есенина. Саратов: Ай Пи Эр Медиа, 2011.
- Дело Бейлиса*. [Online] <<http://www.proza.ru/2012/12/27/678>> (20.05.2013).
- Интервью В. Паршикова с М.В. Алхимовой*. [W:] *Сергей Есенин. Не умру я, мой друг, никогда. Воспоминания, статьи, речи, интервью, документы об обстоятельствах гибели С.А. Есенина*. Состав. С. Есенина, А. Прокопенко, В. Паршиков, С. Лучкина, З. Москвина, С. Колосова, А. Есенина. Саратов: Ай Пи Эр Медиа, 2011.
- Косоротов Д.П. *Основные правила составления судебно-медицинских актов о вскрытии мертвых тел*. Санкт-Петербург: Типография Я.Трей, 1900.
- Лучкина С. *Двадцать лет спустя, или что осталось от версии о самоубийстве С. Есенина к 2009 году*. [W:] *Сергей Есенин. Не умру я, мой друг, никогда. Воспоминания, статьи, речи, интервью, документы об обстоятельствах гибели С.А. Есенина*. Состав. С. Есенина, А. Прокопенко, В. Паршиков, С. Лучкина, З. Москвина, С. Колосова, А. Есенина. Саратов: Ай Пи Эр Медиа, 2011.
- Лучкина С. *Дело Сергея Александровича Есенина. Тайна на века, или Так получилось?* [W:] *Сергей Есенин. Не умру я, мой друг, никогда. Воспоминания, статьи, речи, интервью, документы об обстоятельствах гибели С.А. Есенина*. Состав. С. Есенина, А. Прокопенко, В. Паршиков, С. Лучкина, З. Москвина, С. Колосова, А. Есенина. Саратов: Ай Пи Эр Медиа, 2011.
- Лучкина С. *Пятый угол Пятого номера*. [W:] *Сергей Есенин. Не умру я, мой друг, никогда. Воспоминания, статьи, речи, интервью, документы об обстоятельствах гибели С.А. Есенина*. Состав. С. Есенина, А. Прокопенко, В. Паршиков, С. Лучкина, З. Москвина, С. Колосова, А. Есенина. Саратов: Ай Пи Эр Медиа, 2011.
- Москвина З. *Иллюзия одного расследования, или Очерк о работе Комиссии Есенинского комитета при Союзе писателей СССР по выяснению обстоятельств смерти С.А. Есенина в 1989–1993 гг.* [W:] *Сергей Есенин. Не умру я, мой друг, никогда. Воспоминания, статьи, речи, интервью, документы об обстоятельствах гибели С.А. Есенина*. Состав. С. Есенина, А. Прокопенко, В. Паршиков, С. Лучкина, З. Москвина, С. Колосова, А. Есенина. Саратов: Ай Пи Эр Медиа 2011.
- Москвина З. *О Гиляревском*. [W:] *Сергей Есенин. Не умру я, мой друг, никогда. Воспоминания, статьи, речи, интервью, документы об обстоятельствах гибели С.А. Есенина*. Состав. С. Есенина, А. Прокопенко, В. Паршиков, С. Лучкина, З. Москвина, С. Колосова, А. Есенина. Саратов: Ай Пи Эр Медиа, 2011.
- Правовой нигилизм*. [W:] *Сергей Есенин. Не умру я, мой друг, никогда. Воспоминания, статьи, речи, интервью, документы об обстоятельствах гибели С.А. Есенина*. Состав. С. Есенина, А. Прокопенко, В. Паршиков, С. Лучкина, З. Москвина, С. Колосова, А. Есенина. Саратов: Ай Пи Эр Медиа, 2011.
- Прокопенко А. *Утоли моя печали...* [W:] *Сергей Есенин. Не умру я, мой друг, никогда. Воспоминания, статьи, речи, интервью, документы об обстоятельствах гибели С.А. Есенина*.

- Состав. С. Есенина, А. Прокопенко, В. Паршиков, С. Лучкина, З. Москвина, С. Колосова, А. Есенина. Саратов: Ай Пи Эр Медиа, 2011.
- Прокушев Ю. *В поисках истины...* [W:] *Сергей Есенин. Не умру я, мой друг, никогда. Воспоминания, статьи, речи, интервью, документы об обстоятельствах гибели С.А. Есенина.* Состав. С. Есенина, А. Прокопенко, В. Паршиков, С. Лучкина, З. Москвина, С. Колосова, А. Есенина. Саратов: Ай Пи Эр Медиа, 2011.
- Рассказ Екатерины Ивановны Есениной.* [W:] *Сергей Есенин. Не умру я, мой друг, никогда. Воспоминания, статьи, речи, интервью, документы об обстоятельствах гибели С.А. Есенина.* Состав. С. Есенина, А. Прокопенко, В. Паршиков, С. Лучкина, З. Москвина, С. Колосова, А. Есенина. Саратов: Ай Пи Эр Медиа, 2011.
- Смерть Сергея Есенина. Документы. Факты. Версии. Материалы Комиссии Всероссийского писательского есенинского комитета по выяснению обстоятельств смерти поэта.* Составители Ю.Л. Прокушев, М.В. Стахова. Москва: Институт мировой литературы им. А.М. Горького РАН, 2003.
- Фомин В.К. *Сергей Есенин. Обстоятельства гибели. Аналитические исследования адвоката, заведующего Православной юридической консультацией.* Под общей ред. Светланы Петровны Есениной, племянницы поэта. Изд. 2-е, испр. и доп. Воронеж: Воронежский госпедуниверситет, 2010.